

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ АНГЛОМОВНОГО ТЕКСТУ ЯК ЗАСІБ
ФАСИЛІТАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ
СТАРШИХ КУРСІВ МОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ**

У статті окреслюються механізми, дотичні процесам інтерпретації художніх текстів мовою оригіналу та особистісного саморозвитку студентів мовних факультетів старшого етапу навчання при вивченні вузівської дисципліни «Інтерпретація тексту». Для підтримки (фасилітації) процесу особистісного саморозвитку студентів мовних факультетів головним постає питання відбору текстів для інтерпретації, які мають потенційний емоційний, естетичний, ідеологічний вплив на читача.

Ключові слова: текст, інтерпретація тексту, художній текст, особистісний саморозвиток, Я-концепція, свідомість, мислення.

Постановка проблеми. Інтерпретація тексту як вузівська дисципліна на мовних факультетах націлена як на вивчення теорії інтерпретації літературних творів іноземною мовою, так і на застосування отриманих знань на практиці.

Навчання інтерпретації художнього тексту на старших курсах мовних факультетів сприяє формуванню інтерпретаційних умінь (уміння зрозуміти тему, ідею тексту, виділити в тексті засоби їх вираження, будувати висловлювання з використанням стилістичних фігур, тропів тощо), удосконаленню вмінь усного монологічного мовлення (точно формулювати думку, аргументувати висловлювання, доводити твердження тощо).

Однак, інтерпретація тексту як діяльність суб'єкта інтерпретації, що спрямована на продукування творчого мовного висловлювання, яке містить тлумачення його теми, ідеї і змісту, а також аналіз засобів їх вираження є не лише ефективним засобом формування комунікативної компетенції (мовної, мовленнєвої, соціолінгвістичної, соціокультурної, літературної, текстової), але

й вимагає від інтерпретуючого віднаходження ним у тексті особистісного смислу.

Теоретичні положення інтерпретації та лексико-стилістичного аналізу художніх текстів як українською так і англійською мовами розроблялися вітчизняними та зарубіжними вченими, які торкалися питань загальної теорії інтерпретації тексту та досліджували окремі її аспекти, зокрема К. Долінін, В. Кухаренко запропонували методи інтерпретації художніх текстів та описали її основні лінгвістичні, стилістичні та літературознавчі складові. Проблеми лінгвістики тексту стали предметом дослідження І. Гальперіна та ін., стилістики тексту – І. Арнольд та ін. Останній автор також вивчала питання співвідношення авторського задуму і тлумаченням тексту отримувачем. Ця проблема розглядається і з позиції герменевтики (Г. Гадамер, М. Гайдеггер та ін.), психології (Л. Виготський, К. Юнг та ін.), психолінгвістики (О. Леонт'єв, К. Серажим та ін.). У методиці викладання іноземних мов інтерпретація та аналіз художнього тексту стала предметом дослідження Н. Андронкіна, М. Городникова та ін.

Проте, аналіз літературних джерел показує, що питанню інтерпретації англійського художнього тексту як засобу фасилітації особистісного саморозвитку студентів мовних факультетів/ вузів приділялася недостатня увага.

Мета статті полягає у висвітленні потенціалу вузівської дисципліни «Інтерпретація тексту» як потужного засобу підтримки процесів саморозвитку особистості студентів мовних факультетів.

Проблеми тексту, його розуміння та інтерпретації цікавлять не лише спеціалістів, а й будь-яку освічену людину. У тексті зберігається культурний спадок людства. Багатогранність природи тексту приходить з осмисленням понять, категорій, процесів для відносно повного розуміння яких використовують знання різних галузей науки: літературознавства, культурології, естетики, психології, філософії, логіки які також вигідно доповнюються висновками із галузі точних наук [6].

Поняття «тексту» є одним з найскладніших об'єктів лінгвістичного дослідження. Близько півстоліття тому переорієнтація уваги до проблеми вербальної комунікації викликала нову хвилю досліджень, зосереджених довкола поняття «тексту», адже трактування мови як фіксованого коду, системи взаємопов'язаних елементів, як то фонологічного (рівень звуків), морфологічного (рівень частин слова), лексичного (рівень слів) та синтаксичного (рівень речень) вже не задовольняла виклики часу, оскільки було очевидно, що ми не спілкуємось за допомогою звуків, слів чи навіть речень. Наука ще не опрацювала придатного й загальноприйнятого визначення тексту.

Текст (від латинського *textus* – тканина, сплетіння, поєднання) – об'єднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність та цілісність. До початку 80-х років 20 ст. термін *дискурс* «discourse» уживався як синонімічний терміну «текст». Сьогодні в рамках академічної дисципліни «Інтерпретація тексту» (в англійській літературі – «Interpretation of Discourse», «Discourse Analysis», «Discourse Studies») трактування поняття дискурсу не обмежується лише формою використання мови, а й включає такі суттєві елементи як *хто* її використовує, *яким чином*, *чому* і *коли*. Однією з характеристик дискурсу, яка втілює деякі функціональні аспекти є його характеристика як акту комунікації. Тобто люди використовують мову з метою передачі думок чи переконань, чи вираження емоцій у різних соціальних контекстах: при зустрічі з друзями, у телефонній розмові, на уроці в класі, під час співбесіди при прийомі на роботу, під час написання чи прочитання газетного репортажу тощо. Наведені приклади демонструють, що люди не лише використовують мову, передають думки чи переконання, а й взаємодіють [8]. Отже, дискурс характеризується такими основними вимірами, як використання мови, комунікація (передача) переконань та вербальна взаємодія у різноманітних соціальних контекстах. Термін «текст» часто використовують як технічний термін для позначення вербального запису акту комунікації як в усній, так і письмовій формах [7].

З означеного вище стає зрозумілим міждисциплінарний характер дисципліни «Інтерпретація тексту» яка власне покликана інтегрувати основні характеристики тексту: яким чином вживання мови впливає на комунікацію та взаємодію чи, навпаки, як деякі аспекти взаємодії впливають на те, як люди спілкуються, та у який спосіб переконання контролюють нашу мову і взаємодію з іншими людьми.

Саме ж поняття «*інтерпретації*» (від латинського *interpretatio* – роз'яснення, тлумачення) – вживається на позначення дії, процесу чи результату інтерпретації. У широкому сенсі, інтерпретація – це роз'яснення прихованого і неясного сенсу, віднаходження значення.

Як вузівська дисципліна мовних факультетів «Інтерпретація тексту» націлена на прочитання та інтерпретацію автентичних оповідань мовою оригіналу у т.ч. англійською мовою, і має на меті розширення розуміння останніх, що виходить за межі буквального чи простого розгляду фактичних деталей. Інтерпретація текстів заохочує студентів до творчої рефлексії над тим, що вони читають, збагачує їх словниковий запас, озброює прийомами і методами осмисленого прочитання англomовних художніх творів у майбутньому.

Відмінність між художнім і нехудожнім текстом відома читачеві, адже мета звернення до творів художньої літератури очевидно відрізняється від мети прочитати енциклопедію чи іншу довідкову літературу. Художній текст не документує дійсність. Зображуючи вигадані події, світи подібними до реальних, ті ж самі мовні засоби (слова, фрази, їх сполучення) вибудовують усередині цієї вигаданої дійсності як взаємозв'язки, так і аналогії зі світом справжнім. Оскільки процеси в реальності багатовимірні та багатовалентні, людська свідомість самостійно добудовує ці відносини й у вигаданому світі. Така особливість людського *мислення* дозволяє, наприклад, трактувати поведінку персонажа та його мотиви, виходячи з власного досвіду та існуючих теорій. Водночас людині властиво проектувати свої уявлення, відчуття, переживання як на об'єкти довколишньої дійсності, так і на художні образи.

Завдяки цьому герої, епізоди, деталі тексту можуть асоціативно пов'язуватися з реальним життям читача, а також набувати символічного, міфологічного, ідеологічного або психологічного значення [4]. Будь-який фрагмент тексту, чи то слово, розділовий знак, епізод, фраза, граматична форма має потенційну здатність вплинути на читацьке сприйняття, викликати певну психологічну реакцію, яку можна назвати естетичною реакцією, значущою та емоційно насиченою.

В освіті *саморозвиток* визначається як процес цілеспрямованого впливу особистості на себе з метою вироблення чи шліфування фізичних і моральних якостей, сутнісних сил, духовної сфери, активізації здібностей, нахилів і формування необхідних для життєдіяльності, а також самореалізації нових знань, умінь і навичок [3, с. 801]. У контексті особистісноорієнтованої парадигми у дослідженнях питань саморозвитку наголошується на власне особистісному у вихованні і навчанні, на свідомості, де *мислення* виступає інструментом, засобом реалізації свідомості. Діяльність *свідомості* відрізняється від діяльності мислення тим, що основні цінності особистості – особистісний смисл і особистісний досвід – виникають, існують і керують поведінкою людини лише в її свідомості. Щоб змінити поведінку людини, необхідно змінити її уявлення про ідеали і цінності життя. Оскільки зміна поведінки є функцією сприйняття (А. Комбс, А. Маслоу, К. Роджерс), то відповідно виховання і освіта мають бути спрямовані на внутрішній світ особистості – її почуття, взаємостосунки, думки. Уявлення про ідеали і цінності життя стають особистісними не тому, що викладач виховує, як треба себе поводити, а перетворюються у надбання людини, коли вона сама надасть цінності правильної поведінки особисто для себе. Для цього потрібна активна інтелектуальна діяльність свідомості, яка самостійно приймає рішення щодо цінності чогось.

Психологічні утворення особистості, зокрема потреби, виступають джерелом її активності, зумовлюють спрямованість діяльності та поведінки, але ще не визначають міри та спрямованості її самоактивності. На характер

активності впливає самооцінка, як прояв самосвідомості, та очікування (очікувані ставлення та оцінки з боку інших), які перебувають у тісній причиновій взаємозалежності. Самосвідомість сама виникає під впливом середовища перш ніж стати внутрішнім механізмом, через який трансформується його вплив. Завдяки порівнянню себе з оточенням, людина оцінює власні дії та вчинки. Зовнішні впливи (наприклад, оцінювання іншими людьми поведінки та діяльності) трансформуються у самооцінку.

Представники екзистенціалізму, одного з багатьох напрямів, що пояснює сутність особистості як неповторний внутрішній світ людини у формі безпосереднього сприйняття власного існування, зосереджують свою увагу на людському Я, аналіз якого, на їхню думку, дає змогу зрозуміти людину як особистість. Проблематика «Я-концепції», запропонована Р. Бернсом як ядро уявлення людини про себе, займає значне місце в теорії саморозвитку особистості [1]. Образ Я є результатом самопізнання, а не окремим структурним компонентом самосвідомості. Це той рівень самосвідомості, на якому людина досягає найбільш зрілого усвідомлення сутності своєї особистості. Образ Я охоплює не тільки систему усвідомлюваних ставлень до себе у вигляді самооцінок, домагань, соціально-психологічних очікувань та оцінних ставлень до оточення у процесі життєдіяльності, а й несвідоме психічне та систему так званих фундаментальних ставлень індивіда як особистості [2, с. 164]. Розрізняють дві форми Я-концепції – реальну і ідеальну. Перша – це уявлення людини про саму себе, що ґрунтуються на власній оцінці. Ідеальна Я-концепція – це самооцінка особистості відповідно до її бажань. Різниця у змісті реальної та ідеальної Я-концепцій виступає одним із психологічних факторів саморозвитку особистості [1, с. 67].

У процесі ж прочитання тексту читач намагається осягнути смисл, закладений автором у його творі, тобто знайти точки дотику між своїм і авторським світом. Обираючи для прочитання складані твори, які вимагають критичного й емпатичного мислення, читач перебуває у процесі рішучого розвитку інтелектуального, уявленнєвого, емоційного самоусвідомлення.

Віднаходячи сенс реципієнт конструює власну мету у житті, самоактуалізується.

До факторів, які впливають на численність і навіть конфліктність інтерпретацій тексту належать відмінності автора і читача з позиції мовного, інтелектуального, емоційного досвіду, знання художньої літератури, їхня залежність від історико-культурного контексту тощо.

Сприйняття фактів іншомовної культури у тексті характеризується національно-специфічними відмінностями, які існують між рідною і чужою культурами. У такому випадку проблема розуміння особливо загострюється оскільки саме ці відмінності створюють певні труднощі у сприйнятті іншомовного тексту, що може призвести до неадекватної інтерпретації чужої культури [5].

Отже, дисципліна «Інтерпретація тексту» вимагає від студентів мовних факультетів творчого осмислення прочитаного, оскільки існування взаєностосунків *автор – художній твір – читач* не дає підстав для припущення, що все, що автор мав намір передати у своєму творі сприймається читачем природно і легко. Оповідання може стати знаряддям для мислення за допомогою якого студенти висловлюють свої думки, виражають почуття і роблять судження стосовно описаних у текстах причин та їх наслідків. В результаті вивчення курсу студенти мають краще зрозуміти своє «Я», підвищити самоефективність, що у кінцевому рахунку вплине на їхню мотивацію ставити і досягати цілі. Для підтримки (фасилітації) процесу особистісного саморозвитку студентів головним постає питання відбору текстів для інтерпретації. За таких умов, критерії відбору текстів для навчання інтерпретації мають враховувати потенційний емоційний, естетичний, ідеологічний вплив останніх на рівні компонентів саморозвитку особистості (процесів самопізнання, самовизначення /самоідентифікації, самокерування, самовдосконалення, самоактуалізації) окреслення яких вбачається перспективним напрямом подальших розвідок у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Бернс Р. Развитие Я – концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : [б.и.], 1986. – 420 с.
2. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Боришевський. – К. : Академвидав, 2010. – 416 с.
3. Журба К. О. Саморозвиток / К. О. Журба // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 801–802.
4. Серажим К. С. Сутність і природа інтерпретації тексту / К. С. Серажим [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2342>
5. Третьякова И. В. Интерпретация как способ понимания художественного текста // Традиции и новаторство в гуманитарных исследованиях: Сб. науч. тр. посвящ. 50-летию ф-та иностр. яз. Мордов. гос. ун-та им. Н. П. Огарева / Редкол.: Ю. М. Трофимова (отв. ред.) и др. – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2002. – С. 38-41.
6. Щирова И. А. Многомерность текста: понимание и интерпретация: Учебное пособие / И. А. Щирова Е. А. Гончарова. – СПб.: ООО «Книжный Дом», 2007. – 472 с. – ISBN 978-5-94777-099-5.
7. Brown G. Discourse Analysis / Gillian Brown, George Yule. – Cambridge University Press, Cambridge, UK. 1988. – 298 p.
8. Dijk, Teun A. van. Discourse as Structure and Process: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction / Teun A. van Dijk. – SAGE Publications Ltd, 1997. – 347 p.

Аннотация. Е.П. Бевз. Интерпретация англоязычного текста как средства фасилитации личностного саморазвития студентов старших курсов языковых факультетов. В статье рассматриваются механизмы, имеющие отношение к процессам интерпретации художественных текстов на языке оригинала и личностного саморазвития студентов языковых факультетов на старшем этапе обучения при изучении дисциплины «Интерпретация текста».

Для поддержки (фасилитации) процесса личностного саморазвития студентов языковых факультетов вопрос отбора текстов для интерпретации, имеющих потенциальное эмоциональное, эстетическое, идеологическое влияние на читателя занимает ведущее место.

Ключевые слова: текст, интерпретация текста, художественный текст, личностное саморазвитие, Я-концепция, сознание, мышление.

Summary. Bevez Olena. English Text Interpretation as means of facilitation of personal self-development of senior students of the language departments. The article outlines mechanisms having reference to both interpretation of short stories in English as foreign language and personal self-development of the senior students at studying a college course Text Interpretation (Discourse Analysis). While working on a short story man's consciousness builds relations and interconnections within the imaginary world of fiction similar to those of real world. The peculiar feature of human thinking enables to treat personage's behavior and motives based on one's experience and existing theories. On the other hand an intensive intellectual activity of consciousness is required to ensure one's personal self-development. To change a person's behavior it is necessary to alter his ideas about ideals and values. Self-consciousness itself appears under the influence of surroundings before it becomes inner mechanism through which its influence is transformed.

Perception of the facts of foreign language culture in the text is characterized by nationally specific differences existing between native and foreign cultures. In such case, understanding of the text becomes particularly challenging which may lead to inadequate interpretation of foreign culture.

To facilitate personal self-development of senior students of the language departments the matter of selection of short stories which have their potential for emotional, esthetic and ideological influence on readers acquires special importance.

Key words: text, text interpretation, fiction, students' personal self-development, self-concept, consciousness, thinking.